

Markedsbasert høsting.
Kan komparative fortrinn vinnes tilbake?

Bent Dreyer

Innhold

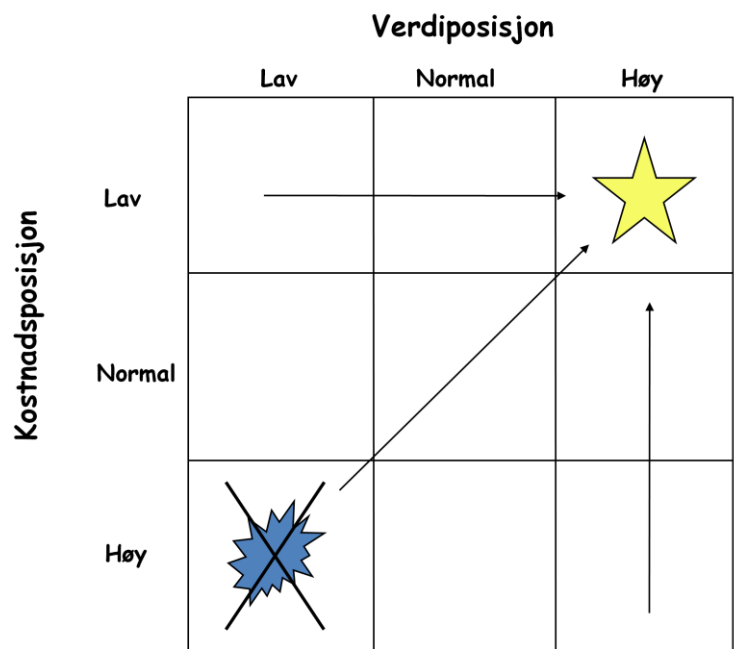

Naturgitte fortrinn

Markedsbasert høsting

Utfordringer

Naturgitte fortrinn

Naturgitte fortrinn

- 83.000 km kystlinje - 6 ganger mer hav enn land
- Eksporterte 2,7 milliarder kg - verdi 54 milliarder NOK (2010) (+ 350 tusen tonn på 2 år)
- Oppdrett passerte vill i verdi i 2006
- > 125 land - over 10 milliarder porsjoner
- 6 porsjoner pr nordmann pr dag
- 312 tusen tonn NVG-sild i januar 2010 - 1 milliard individer

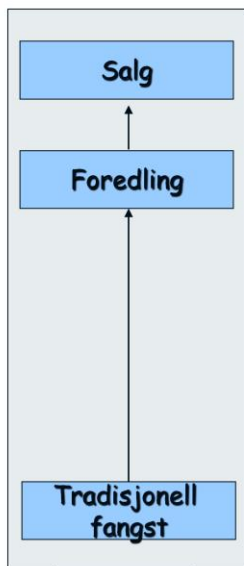
Naturgitte ulemper

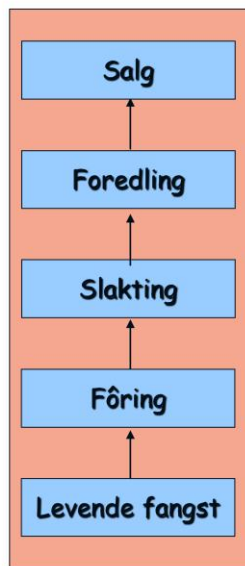
- Høykostnadsland
- Sårbar for valutasvingninger
- Må eksportere mer enn 90%
- Økende konsentrasjon på kjøpersiden
- De ville ressursene svinger – stor usikkerhet;
 - krevende forvaltningsoppgaver
 - krevende kapasitetstilpasning
- Oppdrett sårbar:
 - sykdom
 - arealkonflikter
 - tilgang på fôr

Samtidig sliter sektoren med noen kompetansemessige ulemper.

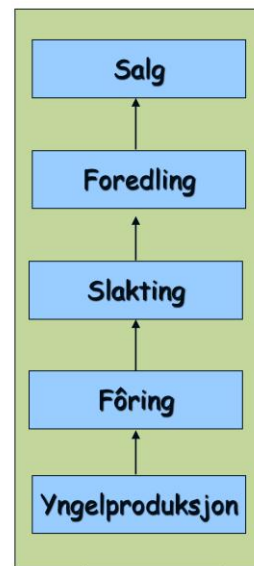
Produksjonskonsepter

Villfangst

Fangstbasert havbruk

Oppdrett

- Begrensede og ofte avtakende ville fiskebestander
- Økt volum og verdiskaping fra begrensede ressurser
- Konsumentene foretrekker fersk sjømat
- Usikkerhet - råvaren
 - Volum
 - Kvalitet

Prosjektet og de problemstillingene som presenteres her tar derfor utgangspunkt i en slik markedsbasert modell for å evaluere fangstreguleringene.

Referansegruppen har valgt å rette oppmerksomheten mot ulike sentrale utfordringer ved dagens fangstreguleringer og fangstmønster innenfor hvitfisksektoren.

Følgende sentrale spørsmål er reist:

• *Hvordan kan problemene med at det landes råstoff av dårlig kvalitet reduseres?*

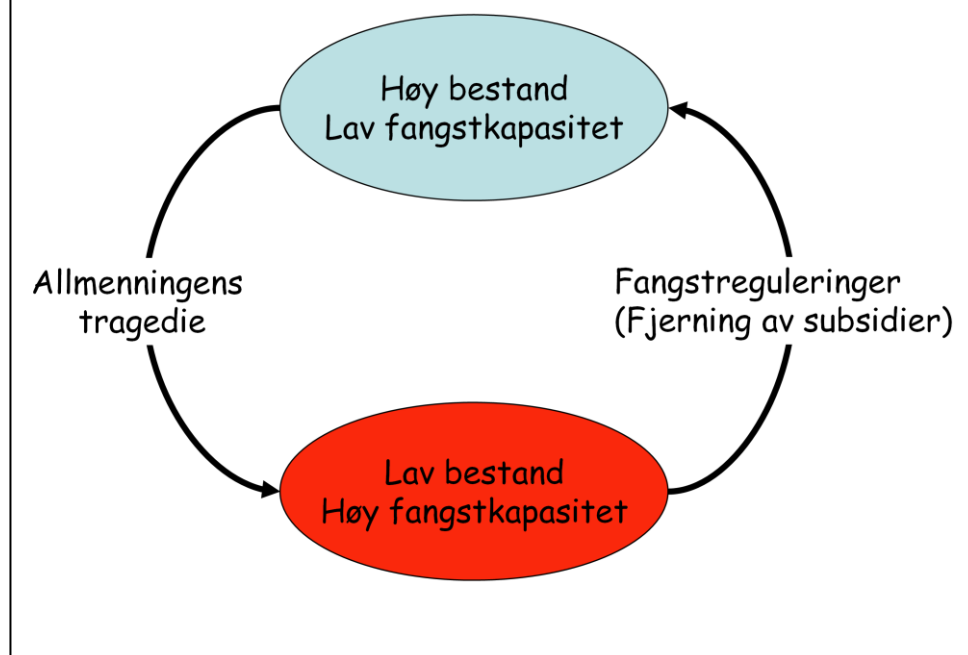
• *Hvordan kan vi unngå at beskatningsmønsteret rettes mot deler av bestandene som kun kan anvendes til produkter som har liten verdi og konkurransekraft i sluttmarkedene?*

• *Hvilke effekter gir sesongsvingningene, spesielt for produksjons- og markedsleddet, og hvordan kan de dempes?*

Basert på et markedsbasert perspektiv og disse overordnede spørsmål har vi evaluert samlekvoteordningen.

Europe, according to Yanko Tsvetkov

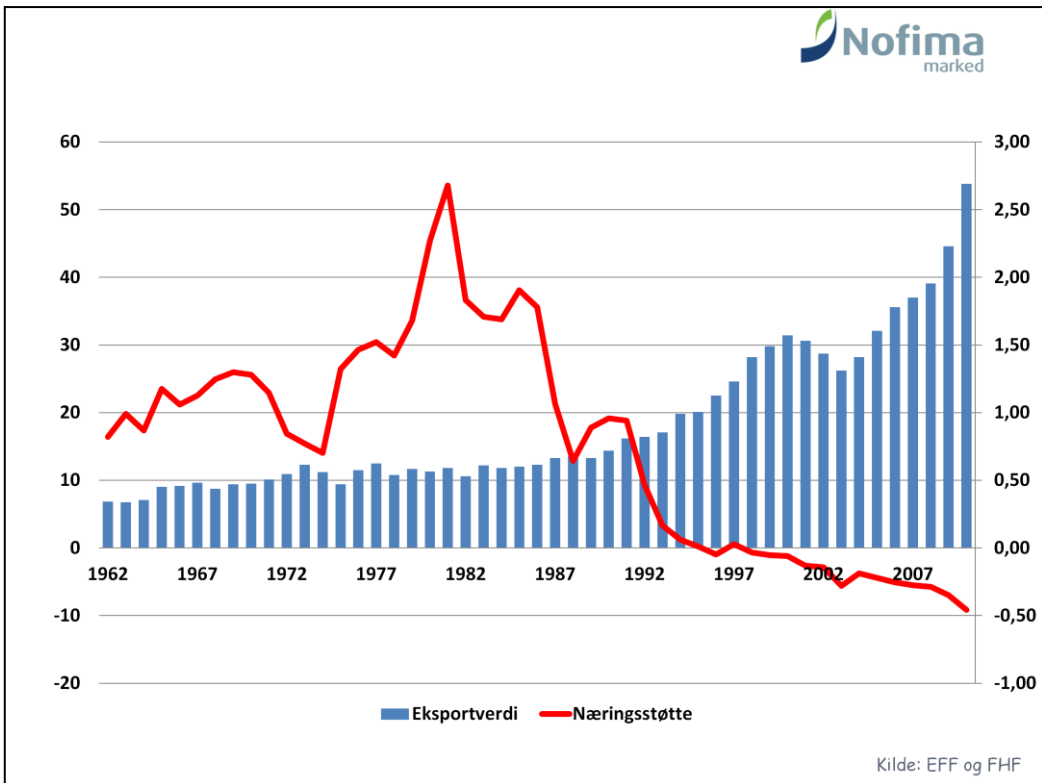

Hva har vi lært av historien. Jo denne figuren er viktig.

I dag er de fleste av verdens kommersielle fiskeressurser overbeskattet. Dette er et fenomen som allerede på 50 og 60-tallet ble beskrevet av økonomer og gitt betegnelsen "Allmenningens tragedie". Konsekvensen av et fritt fiske og en stadig mer effektiv fangstteknologi er på sikt at bestanden vil overbeskattes, og vi står overfor en situasjon med en lav bestand og en betydelig overkapasitet fiskeflåten. Dette er en situasjon som har ført til at det i dag er en betydelig overkapasitet i de fleste fiskeriene og uttaket fra bestandene er langt under det nivået det kunne ha vært på ved en optimal forvaltning.

Med basis i "allmenningens tragedie" er det gjennomført ulike former for fangstreguleringer som har til hensikt å bringe bestandene opp på et nivå som gjør det mulig å høste større volum ut av bestandene.

En annen konklusjon, som er trukket av ulike økonomiske analyser, er at forskjellige former for subsidiering av fiskeflåten har bidratt til å forsterke overkapasitetsproblematikken og bringe fiskebestandene hurtigere over i en situasjon med overbeskatning.

Denne figuren - som jeg har lånt fra Eksportutvalget - viser at rådene ble fulgt – og veksten kom.

Samtidig gjorde både hensynet til bestandene og handelspolitiske forhold at viktige virkemiddel – som ville vært høyaktuelle i dagens situasjon – ble sendt på museum.

Hvordan går det med villfangsten?

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Potential
Torsk	212 700	192 500	195 413	233 000	271 000	319 000	560 000
Hyse	63 500	73 250	74 500	93 050	116 000	148 000	162 500
Sei	175 000	175 500	225 350	225 350	204 000	173 000	300 000
Lodde	0	0	0	233 000	245 000	275 000	1 740 000
NVG-sild	564 200	780 800	925 980	1 002 000	894 000	602 800	1 160 000
Sum	1 015 400	1 222 050	1 421 243	1 786 400	1 730 000	1 517 800	3 922 500

Hvordan nå maksimalt langtidsutbytte?

Hvilke arter skal prioriteres?

Hvordan bør det høstes?

Hvordan kan usikkerhet
i volum og kvalitet dempes?

En annen effekt er denne tabellen.

På et eller annet tidspunkt ble følgende sannhet etablert; Vi kan ikke forvente større volum fra de ville bestandene – fordi de er overbeskattet.

I denne erkjennelsen ligger en slags oppgitthet – og en forståelse at oppbygging og bærekraftig forvaltning er så vanskelig at vi bare kan gi opp.

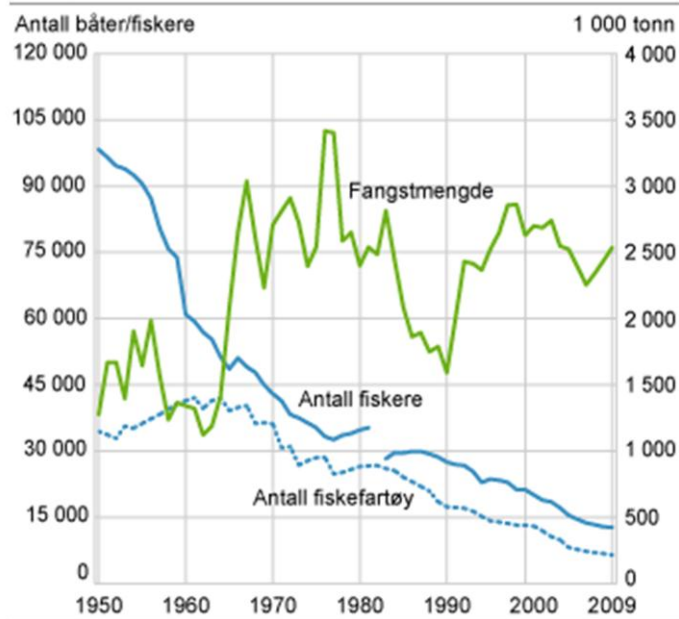
Denne tabellen er imidlertid oppmuntrende – og gjør det fristende å spørre om denne påstanden er riktig. En optimistisk tilnærming kan være at vi er i ferd med å gå inn i en periode hvor det gjennom god forvaltning er mulig på en bærekraftig måte å hente ut stadig større volum ut av våre bestander. Med basis i fem viktige bestander i Barentshavet har vi altså økt kvotene på norsk side med nesten 800 tusen tonn på de 4 siste årene. I dette bildet må vi også huske på at mange av disse bestandene er forvaltet sammen med andre nasjoner – som også har hatt tilsvarende vekst i sine kvoter.

Hvor stort potensial vi har er illustrert i den siste kolonnen hvor vi har sett på hvor store uttak vi har hatt tidligere fra de samme bestandene. Da snakker vi altså om en ytterligere økning på 2.000.000 tonn – svimlende tall. Det ligger altså et stort matpotensial i god forvaltning.

Det kan imidlertid være på sin plass å være litt nøktern. Vi har – som vist tidligere trodd at vi hadde knekket koden for god forvaltning – og fått kraftige nedturer. En viktig innvending er at vi ikke kan forvente at alle bestandene kan være på topp samtidig. En annen er at de historisk høye kvotene var så høye at de i seg selv bidro til en kraftig nedtur.

Et viktig poeng – i et historisk lys – er også om 2009 representerer en ny utfordring når det gjelder kvote fastsetting; skal vi i gode bestandsmessige perioder i større grad vektlegge markedsmessige forhold ved fastsetting av kvotene?

Utviklingen i antall fiskebåter, antall fiskere og fangstmengde. 1950-2009

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Færre hvitfiskbedrifter

	Finnmark	Troms	Nordland	Nord-Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	44	41	129	3	147	364
1997	43	37	118	3	133	334
1999	41	34	116	4	128	323
2001	39	27	111	4	130	311
2003	35	26	98	3	118	280
2005	37	24	88	2	110	261
2007	37	24	85	2	98	246
2009	33	19	75	2	91	220
1995-2009	-11	-22	-54	-1	-56	-144
1995-2009	-25 %	-54 %	-42 %	-33 %	-38 %	-40 %

14

På femten år er antall bedrifter redusert med 40%.

Det er stor variasjon i regionene.

Troms har hatt størst reduksjon. Går vi enda lengre tilbake (1985) er 3 av 4 bedrifter borte i dette fylket.

Færre sysselsatte i hvitfisk

	Finnmark	Troms	Nordland	Nord-Trøndelag	Øvrige Norge	Totalt
1995	2183	847	1540	65	2035	6670
1997	2009	858	1630	57	1817	6371
1999	1744	742	1437	60	1671	5654
2001	1433	612	1265	52	1585	4947
2003	1050	502	1060	53	1375	4040
2005	878	386	986	51	1226	3527
2007	821	386	972	48	1227	3454
2009	880	430	780	40	1170	3300
1995-2009	-1303	-417	-760	-25	-865	-3216
1995-2009	-60 %	-49 %	-49 %	-38 %	-43 %	-48 %

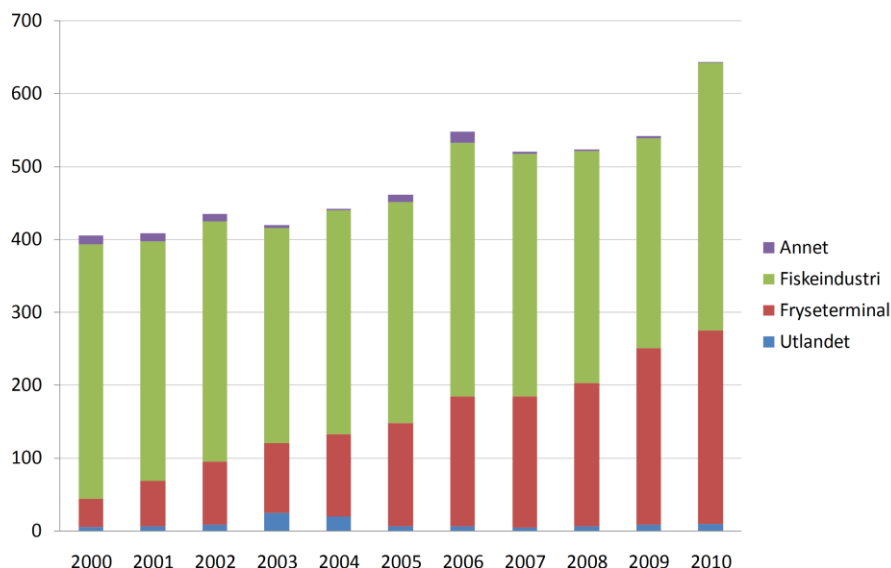
15

Tallene viser at det er større reduksjon i antall sysselsatte enn i antall bedrifter.

(Men det kan også gjenspeile at bedriftene i større grad enn før kjøper tjenester utenomhus enn å ha egne ansatte til å gjøre oppgavene, det kan være økonomifunksjoner, vedlikehold, salg, renhold osv.)

Finnmark, med minst reduksjon i antall bedrifter, har hatt størst nedgang i sysselsetting. Forklaringen ligger i nedskaleringen av filetindustrien i fylket.

Utilvirket norskfanget torskefisk landet til..

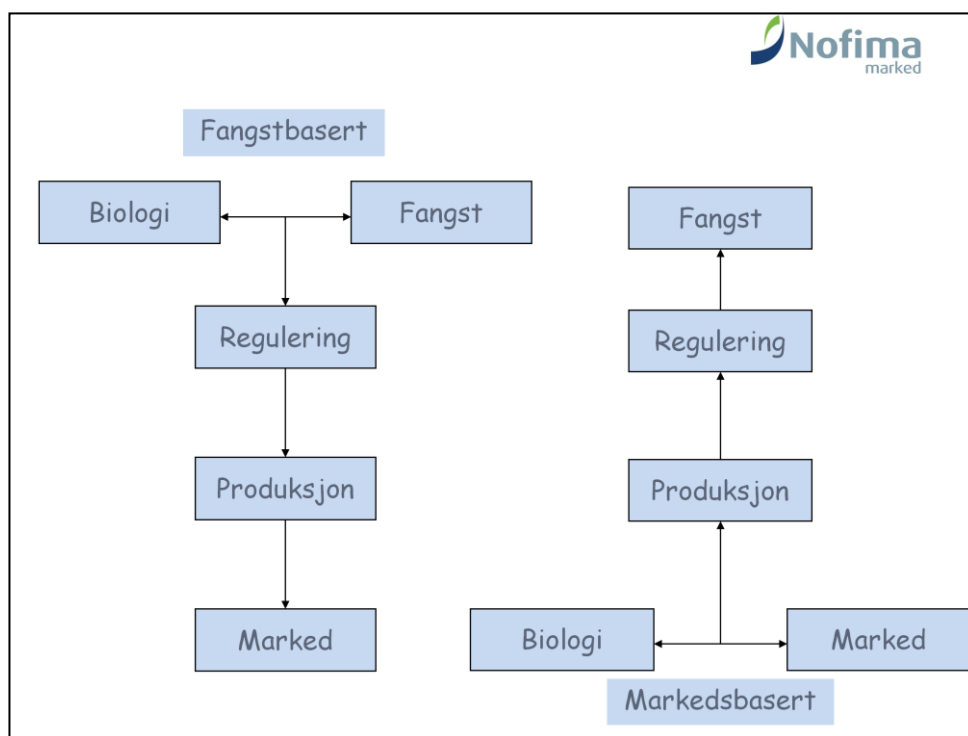

16

Landingssted for norskfanget torskefisk (torsk, hyse, sei, lange og brosme) vitner om strukturendringene i fiskeflåten og i mottaksstruktur.

Landing av fryst fisk til fryseterminal har økt fra 10 til 40 % av fangsten fra år 2000 til 2010. Andelen var oppe i 45% i 2009 etter store overføringer av kvote fra kystflåten til havfiskeflåten. Direktelandingene til industrien har gått tilsvarende ned.

Markedsbasert høsting

Figuren til venstre skisserer hvordan fangstreguleringene i dag blir utformet. Det er først og fremst biologiske forhold og forhold knyttet til fangstleddet som i dag vektlegges når fangst-reguleringene utformes. Svært sentral er biologisk kunnskap som anvendes til å bestemme hvor store kvotene skal være. Deretter gjennomføres det en intern prosess i fiskernes organisasjoner som grunnlag for utvikling av fordelingsnøkler for fordeling av kvotene mellom ulike fartøygrupper. I tillegg benyttes ulike juridiske former for kompetanse som bidrar til å utforme det konkrete regelverket. I så måte kan vi si at vi har en fangstbasert modell for utforming av fangstreguleringene.

Vi ser at produksjons- og markedsleddet i hovedsak må tilpasse seg det landingsmønsteret som blir generert med basis i kunnskap om biologi og resultatet av den interne fordelingsprosessen mellom ulike deler av flåten.

Det markedsbaserte perspektivet for analyser av fangstreguleringene tar utgangspunkt i den modellen som er skissert til høyre i figuren. Også denne modellen tar utgangspunkt i biologisk kunnskap om bestandssituasjonen for å fastsette kvotestørrelsen. Til forskjell fra dagens system, benyttes imidlertid markedskunnskap som utgangspunkt for å vurdere hvordan fangstreguleringene bør utformes for å utnytte markedspotensialet til en bestand best mulig.

Med bakgrunn i kompetanse om betingelser i produksjonen for de best betalte produktene som kan frembringes fra bestanden utformes så reguleringene i fangstleddet. Dermed utformes fangstreguleringene slik at fangstmønsteret bidrar til at produksjonen kan rettes mot de best betalende markedene. Foruten kunnskap om bestandsstørrelsen, blir også biologisk kunnskap om hvordan vi skal høste for å fange de mest verdifulle delene av bestanden viktig. Markedskunnskap om ulike produkter og kunnskap om produksjonskostnadene blir også sentrale. I tillegg blir kunnskap om

fangstadferd viktig for å utforme reguleringene slik at oppnår en "markedsriktig" fangst.

Den markedsbaserte modellen er i dag i liten grad i bruk. Perspektiv er imidlertid godt egnet til å evaluere dagens fangstreguleringer og fangstmønsteret.

- Kvotesvingninger
- Sesongsvingninger
- Fangst på feil del av bestanden
- Råstoff av dårlig kvalitet

Prosjektet og de problemstillingene som presenteres her tar derfor utgangspunkt i en slik markedsbasert modell for å evaluere fangstreguleringene.

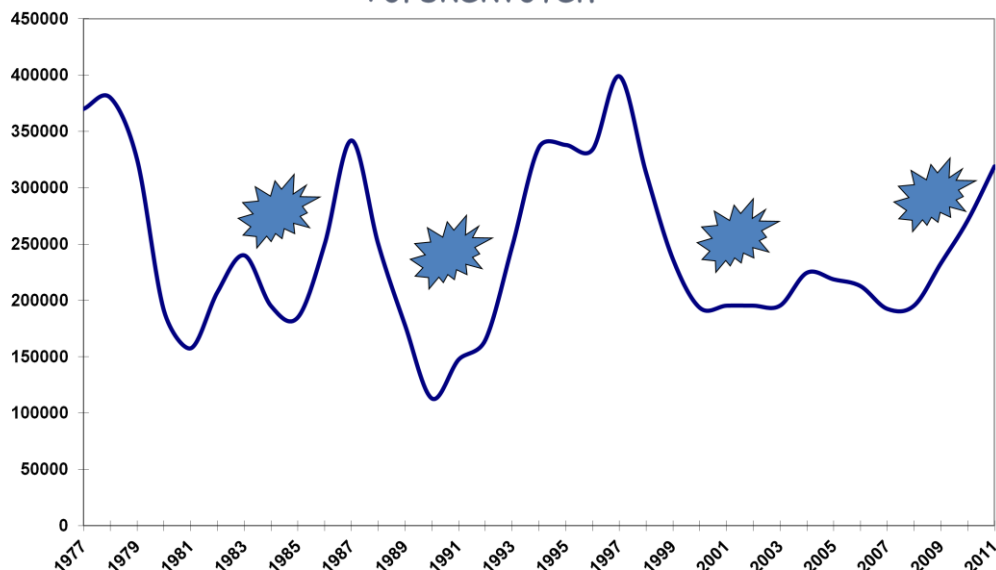
Referansegruppen har valgt å rette oppmerksomheten mot ulike sentrale utfordringer ved dagens fangstreguleringer og fangstmønster innenfor hvitfisksektoren.

Følgende sentrale spørsmål er reist:

- *Hvordan kan problemene med at det landes råstoff av dårlig kvalitet reduseres?*
- *Hvordan kan vi unngå at beskatningsmønsteret rettes mot deler av bestandene som kun kan anvendes til produkter som har liten verdi og konkurransekraft i sluttmarkedene?*
- *Hvilke effekter gir sesongsvingningene, spesielt for produksjons- og markedsleddet, og hvordan kan de dempes?*

Basert på et markedsbasert perspektiv og disse overordnede spørsmål har vi evaluert samlekvoteordningen.

Torskekvoten

Hva er det så med torsken og kriser.

Denne figuren forteller det meste – torskesektoren har kriser opp gjennom årene som ofte kan kobles til kraftige kutt i kvotene.

Krisene skaper endringer i den underliggende produksjonsstrukturen.

Tørrfiskkrisa på 80-tallet bidro til å redusere denne produksjonen kraftig – fra å være en viktig produktgruppe – avgrenses denne produksjonen til Lofoten.

På slutten av 80-tallet fikk vi antagelig den mest alvorlige krisen – med historisk lave kvoter og som ble oppfisket før april var halvveis.

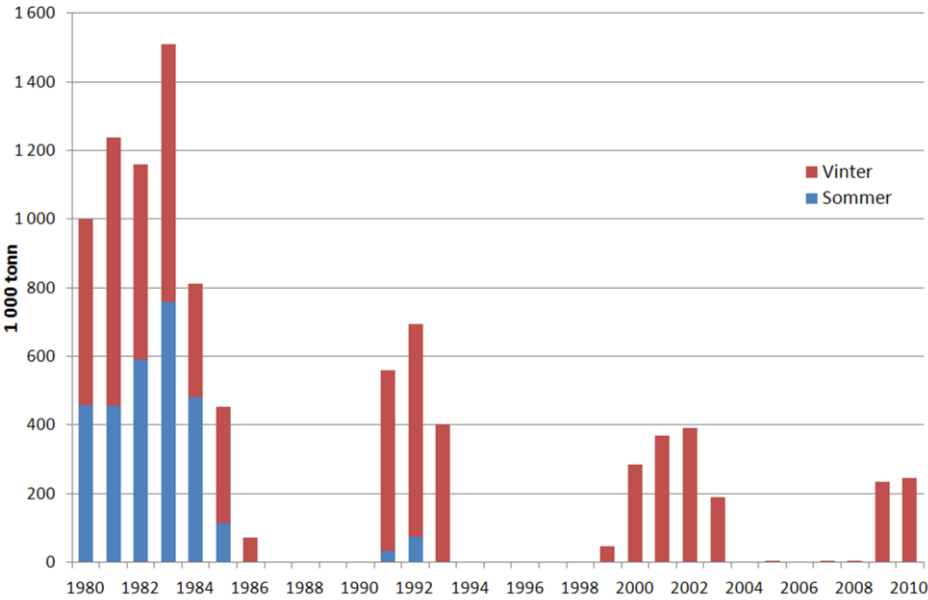
Konkursraset i etterkant besto først og fremst av viktige filetprodusenter – samtidig som mange mindre anlegg la ned filetproduksjonen og konsentrerte seg om saltfisk.

I oppturen på 90-tallet overtok saltfisk og klippfisk den dominerende rollen.

Samtidig kom frysehotellene og koblet norsk fiskerinæring opp i et globalt råvaremarked. Den neste nedturen kom i årtusenskiftet – og kombinert med vanskelige valutaforhold fikk filetindustrien nok et banesår.

Ved inngangen til dagens saltfiskkrise sto vi altså tilbake med en underliggende produksjonsstruktur på land med to viktige utganger – saltfisk/klippfisk og rundfrossen. Tørrfisk- og filetproduksjonen var kraftig redusert i forhold til utgangspunktet. Antall bedrifter og sysselsatte i filetsektoren var redusert med 70 prosent siden 1995. Produksjonen halvert siden 2000. Aldri har det vært produsert mer klippfisk i Norge enn i 2007.

Barentshavslodde

Hva koster "av/på"-fisket?

- Komplekse sammenhenger - vanskelig å anslå
- To typer kostnader som påløper i ulike ledd i verdikjeden

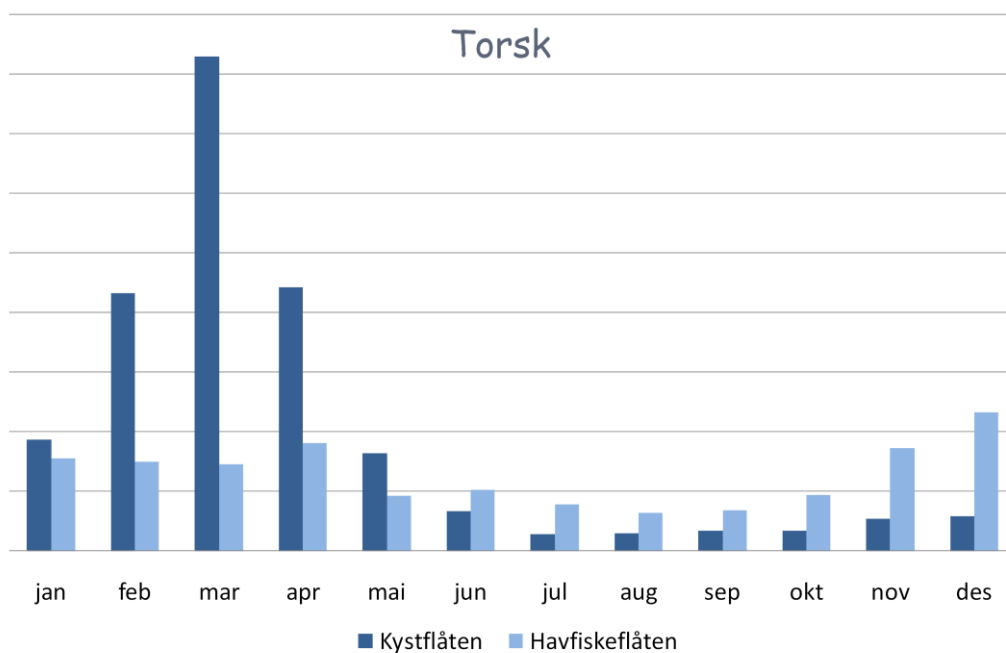
	Fangst	Produksjon	Marked
Fysiske investeringer			Store
Kunnskap og kompetanse			

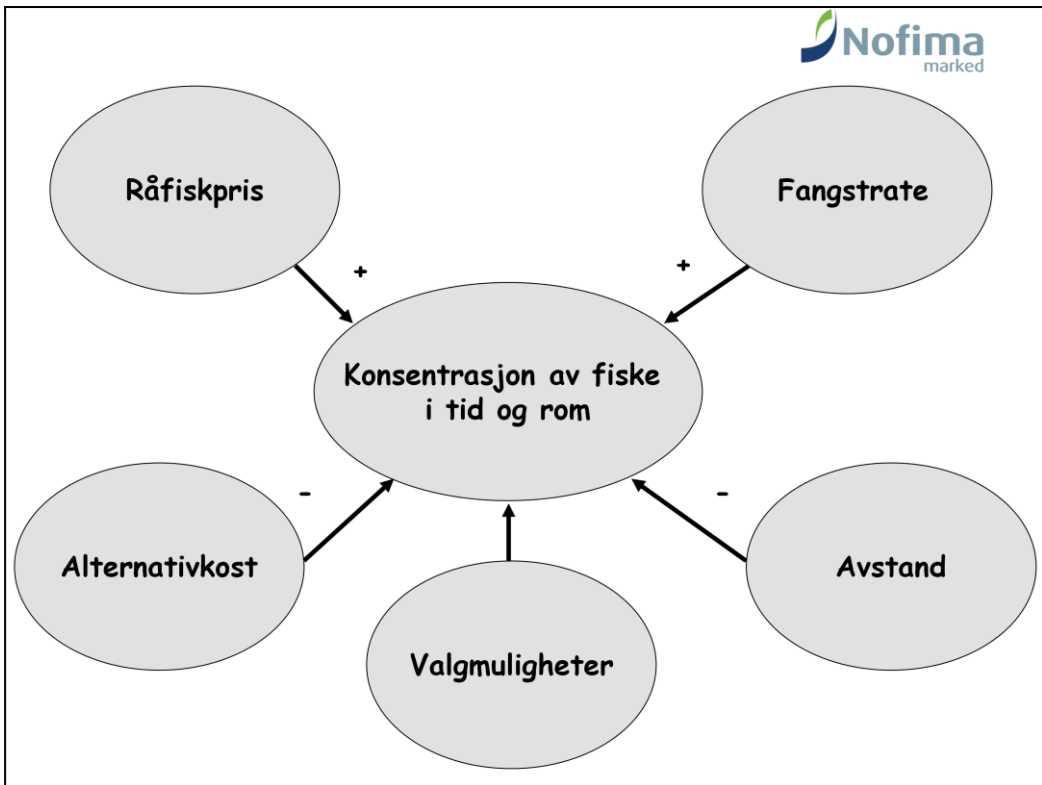
Beskjedne, pga komplementaritet

Sesongutfordringen

Torsk

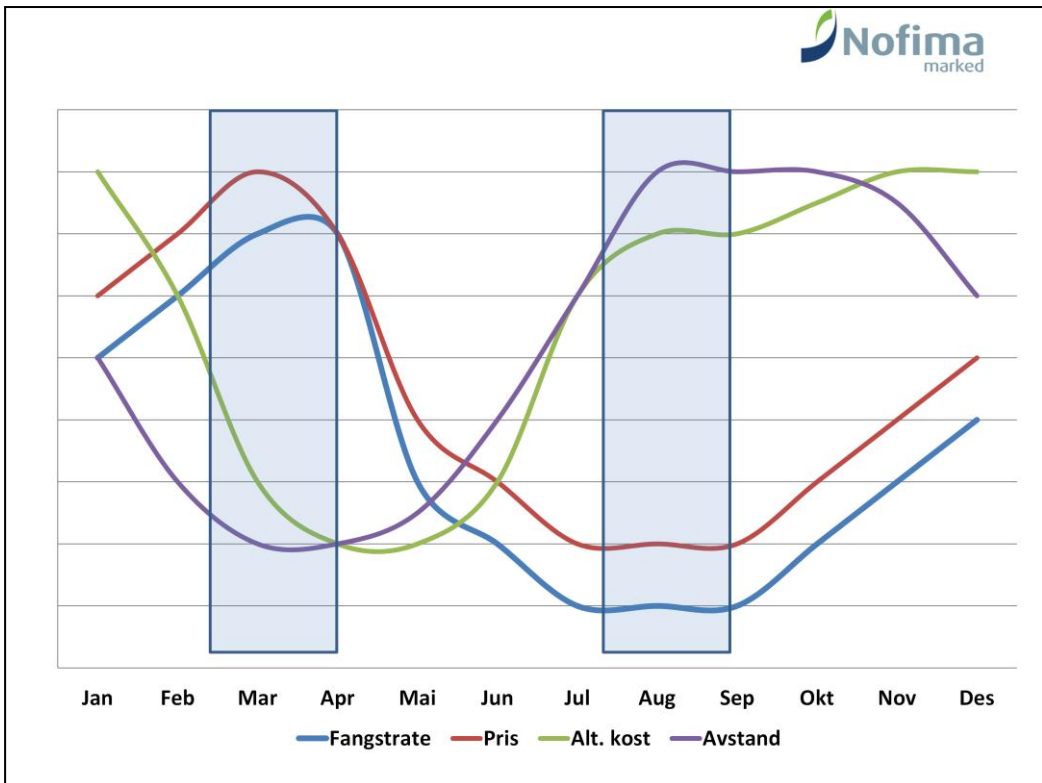

Det er kanskje en av de viktigste årsakene til at problemene ble så omfattende.

Finanskrisen kom på et særdeles utgunstig tidspunkt og i et marked som sektoren var svært avhengig av.

Her ser vi den biologiske og økonomiske begrunnelsen for fangstleddets valg av høstingsstrategi for torsken.

For å maksimere verdien av en knapp kvote må rederne forholde seg til sesongmessige svingninger i pris, fangstrater, avstand til fiskefelt og alternativkostnadene. I dette tilfellet innebærer alternativkostnader bortfall av inntekter fra fisket etter andre arter enn torsk.

Fiskerne baserer sin tilpasning på generasjoners erfaringer både når det gjelder marked og torskens biologi. I vinterhalvåret er fangstraten på sitt høyeste; torsken som fanges (rød linje) er best betalt (blå linje) og alternativkostnadene – det vil si tap av inntekter fra andre bestander (grønn linje)- er på sitt laveste og avstanden mellom felt og kjøper er på sitt korteste (lilla linje).

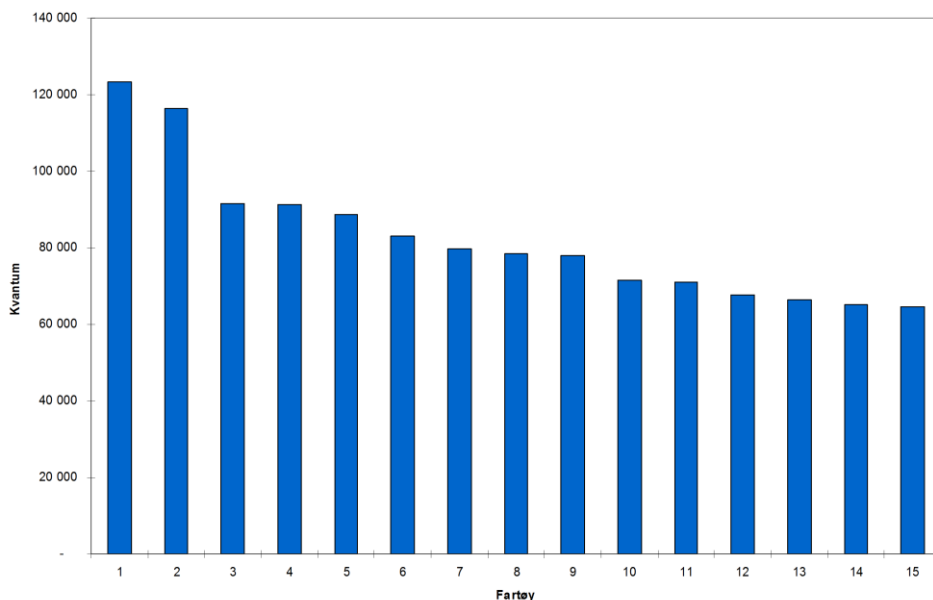
Svingingene i disse sentrale faktorene har ligget stabil i alle år – og vi har gitt opphav til et sesongbasert uttak av torsk i vinterhalvåret.

Sesongbasert høsting

- Fordeler
 - Høye fangstrater
 - Lite småfisk
 - Nært kysten
 - Lavt energiforbruk
 - Kombinasjonsfiske
- Ulemper
 - Vanskelige kapasitetsvalg
 - Dårlig kvalitet
 - Klarer ikke å levere ferskt hele året
 - Skjev regional fordeling
 - Ujevn sysselsetting

Så galt kan det gå

Samlet fangst 2-10.04.2002

Det sesongbaserte fisket er altså et nøye samspill mellom lokal kunnskap, biologisk vandringsmønster, markedsmessige forhold og et lokalt kjøperkorps som gir et svært energieffektivt fiske med høy verdiskaping.

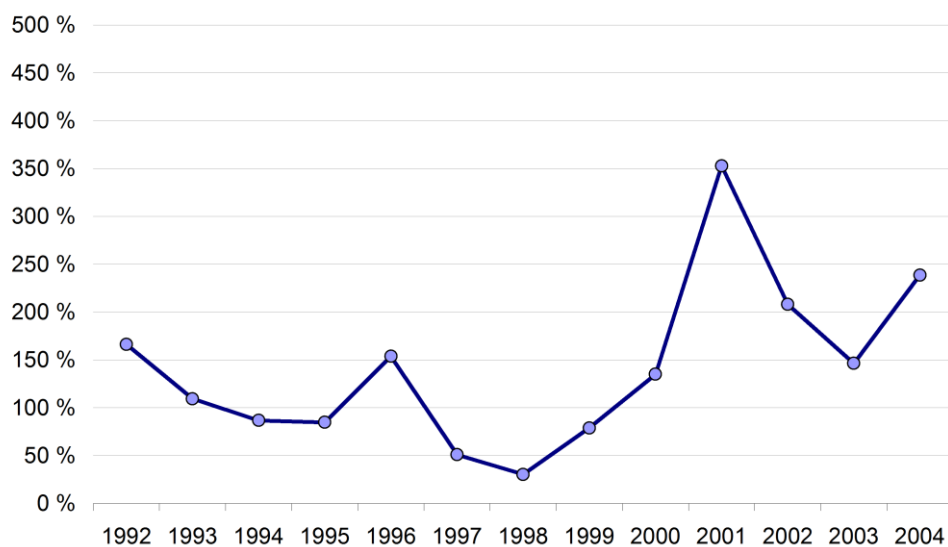
Dette samspillet er imidlertid sårbart for tidsforskyvinger i fangsten, som kan gi et helt annet økonomisk resultat. Denne figuren viser landingene til de mest fangsteffektive kystfartøyene i en hektisk apriluke i 2002. Dette er ikke en tilfeldig uke, men siste uken før gruppekvoten til de største kystfiskefartøyene ble nådd i et reguleringssystem med høy overregulering.

Det mest effektive fartøyet leverte 120 tonn i løpet av denne uka, og det 15. mest effektive fartøyet vel 70 tonn. Flere av fartøyene klarte altså å ta hele sin årlige torskekvote i løpet av denne uken. Fisket foregikk nært kysten, transportetappene var korte og fangstratene var høye. Denne fangsten er med andre ord noe av det mest energieffektive vi noen gang har sett i det norske torskefisket.

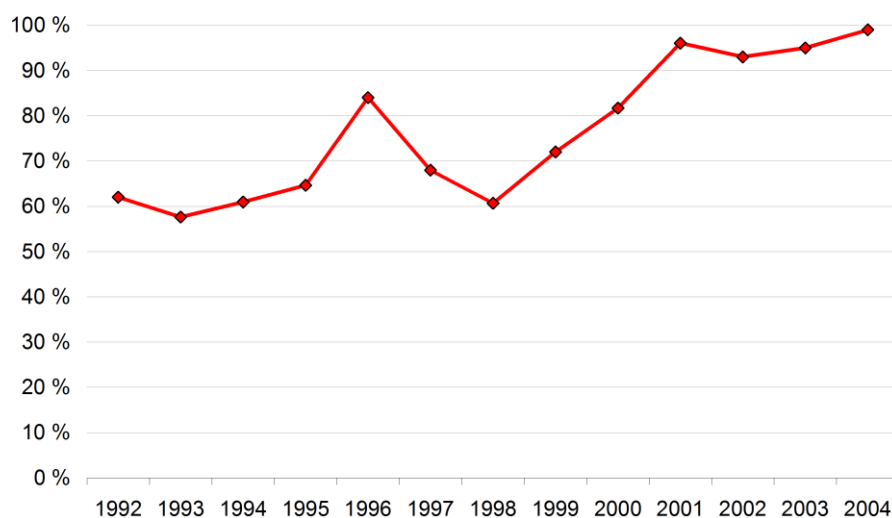
Biologisk og markedsmessig var imidlertid dette fiske noe av det styggeste vi har sett. Fisket foregikk på små torsk som beitet intensivt på lodde. De store fangstene og mageinnholdet gjorde at store deler av torskefangstene var uegnet til menneskemat, og viktige markeder for norsk torsk ble knust takket være dette fisket.

Men – det var svært energieffektivt.

Prisforskjell på sild til konsum og mel/olje

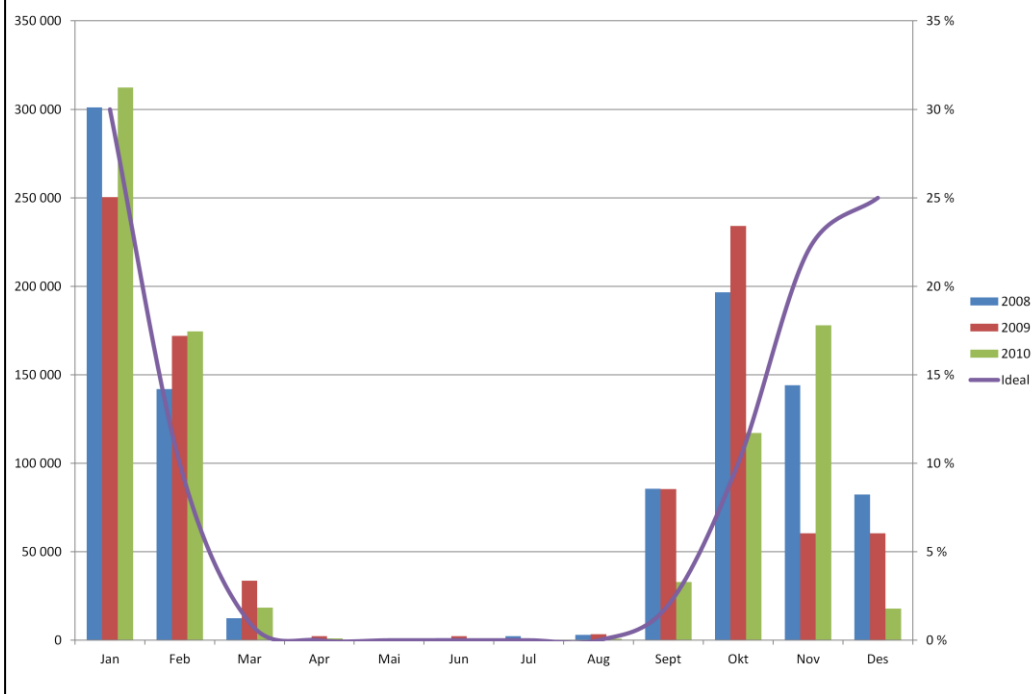

Andel sild til konsumanvendelse

NVG -sild

Periode	Mel og olje		Konsum		Prispremie for konsum-råstoff	Andel til mel/ olje
	Volum	Pris	Volum	Pris		
1996-00	947	0,92	3 144	1,81	96 %	23 %
2001-06	86	1,12	2 617	3,72	232 %	3 %
2007-10	390	1,64	3 974	2,77	70 %	9 %

- Ressursforvaltning:
 - Fra 88 tusen tonn 1992 til 1 mill. tonn i 2009
 - Nært bærekraftig maksimalt uttak
 - Eksportverdi i 2009: 4 milliarder kr
- Konseptutfordringen:
 - Høsting av vill fisk
- Konkurransutfordringen:
 - 312 tusen tonn landet i januar 2010
 - Fra 60% konsum i 1998 til nesten 100% etter 2001
 - Kr 5,60 pr kg
 - Både flåte og landindustri tjente penger
- Miljøutfordringen:
 - CO_2 -e/kg: 0.5 - noen bedre?

Reguleringsgrep

- Leveringsplikten
 - Distriktskvoter
 - Kvotepremie levendefangst
 - Bifangstordningen
-
- Markedssvikt

- Avhengig av fiskets gang
- Marginal endring i fangstmønster
 - Overføring fra kyst til hav
 - Fra Lofoten/Vesterålen til Finnmark
 - Økt ombordfrysing
 - Liten sysselsettingsgevinst
- Økt energiforbruk
- Økt fangst av kysttorsk
- Sild, makrell og torsk prioriteres

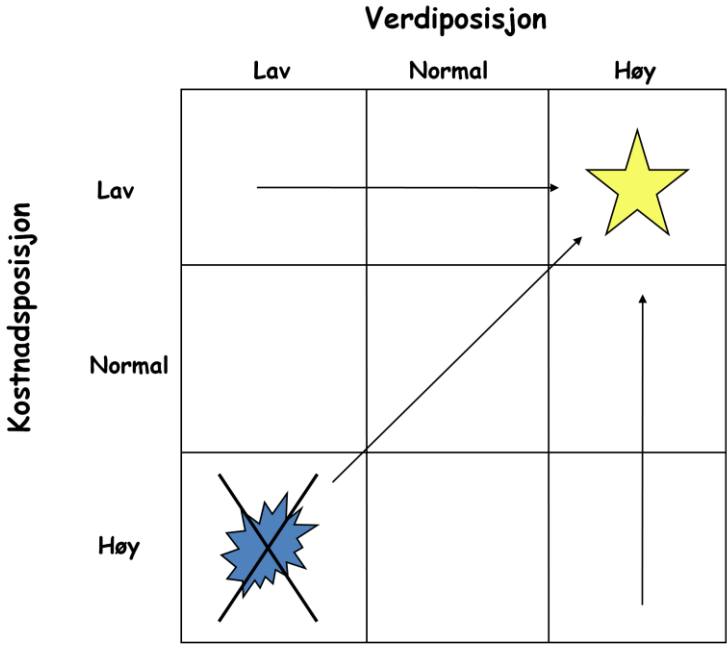
- Store endringer i fangstmønsteret - 120 tusen tonn torsk sommer/høst
 - Fleksible reguleringer
 - Godt høstvær
 - Overføring fra kyst til hav - ca 10 tusen tonn
 - Økning av fersk torsk i Øst-Finnmark
 - Økt ombordfrysing - over 20 tusen tonn
- Økt energiforbruk
- Økt fangst av kysttorsk
- Hyse prioriteres - trål fra 28 til 66 tusen tonn

Utfordringer

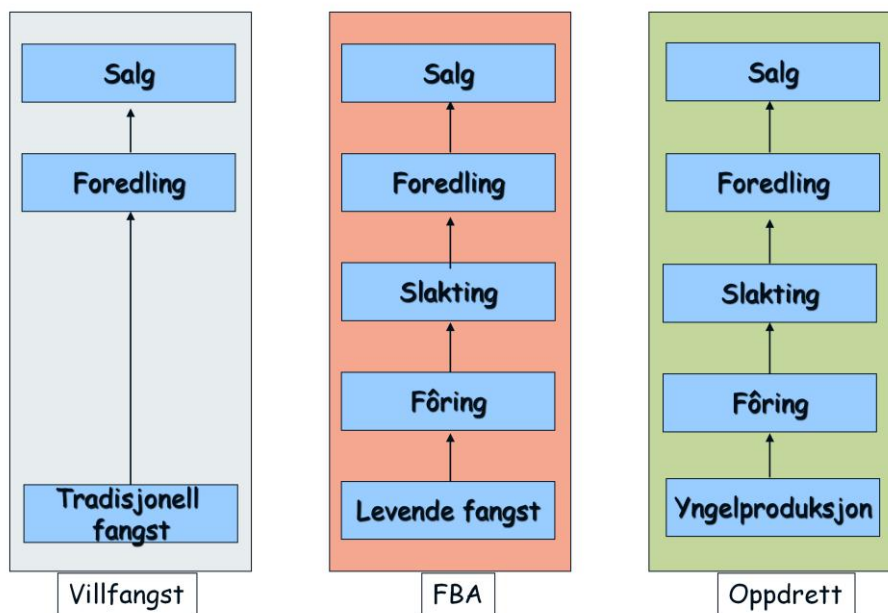
Framtidige høstningsstrategier

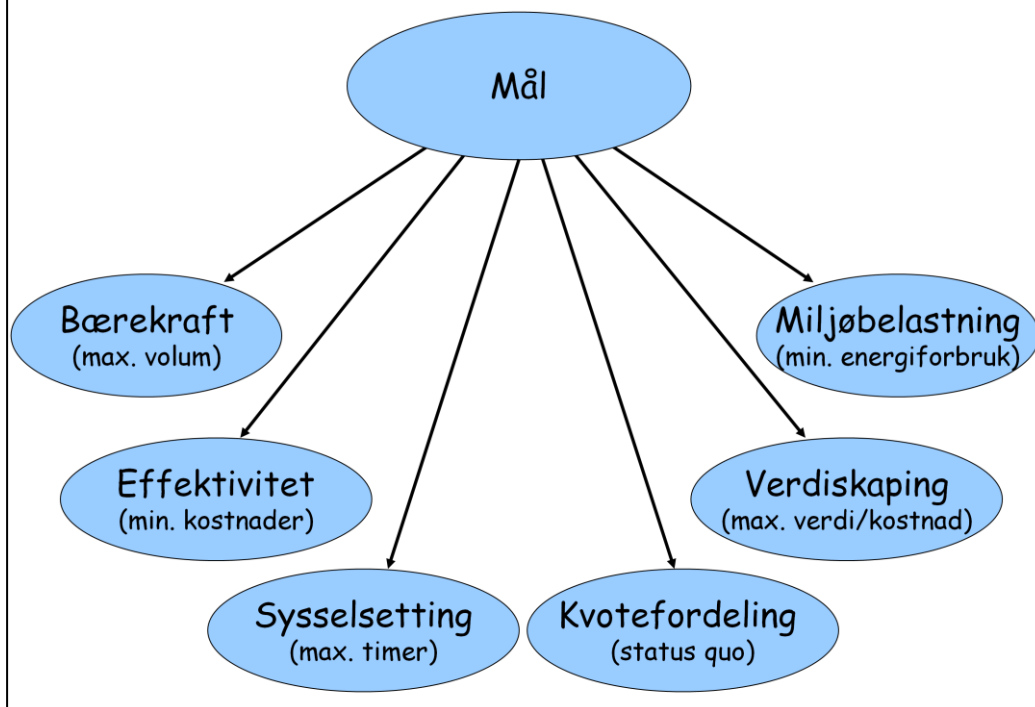
- Stabilisering av årlig uttak
- Unngå kappfiske
- Ta ut de mest verdifulle delene av bestandene
- Utvikle prissystemer som fremmer kvalitet på råstoffet
- Unngå produkter som kan produseres i en global verdikjede

Konseptutfordringen

Hvilken art hører hjemme - hvor og når?

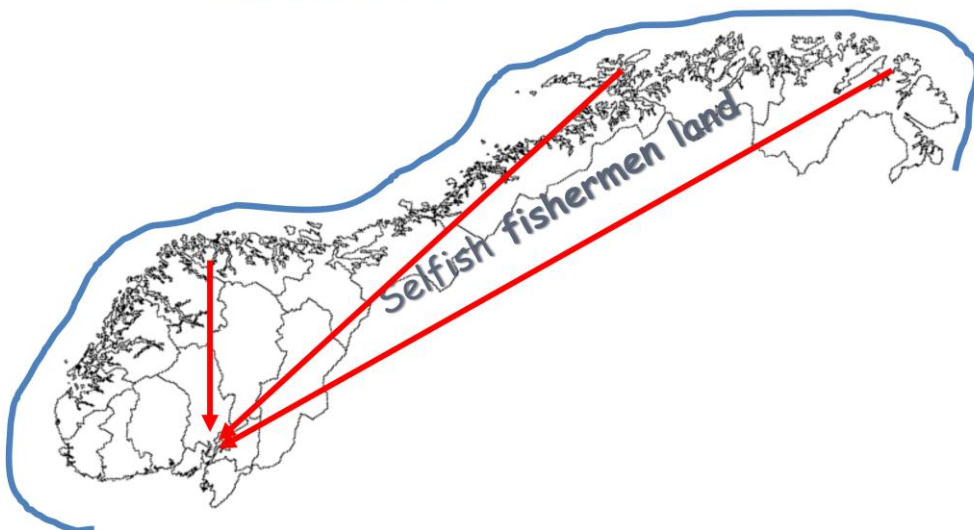
Moralen er

- Norsk marin sektor har lokale fortrinn i form av verdifulle bestander og produktive oppdrettslokaliteter
- God kompetanse til å forvalte, høste og dyrke disse ressursene
- Store lokale ressurser med høy næringsverdi til et globalt og voksende matvaremarked
- Produserer store volum næringsrik sjømat med lave klimagassutslipp, uten subsidier, med lite sukker og uten åreforkalkende fett
- Reduser energiforbruk i fangstoperasjonen
- Bruk marint fôr til effektiv produksjon av sjømat

Og den største utfordringen er

This sea is ours

Takk for oppmerksomheten!